

TO JEST FRAGMENT KSIĄŻKI
WYDANEJ NAKŁADEM

AGENCJI WYDAWNICZEJ

Z CAŁĄ NASZĄ OFERTĄ WYDAWNICZĄ MOŻNA
ZAPOZNAĆ SIĘ NA STRONIE:

agencjawydaawniczapdn.pl

.....

..... OPOWIADAMY O HISTORII MIEJSC, RZECZY I LUDZI

..... DOKUMENTUJEMY, BY OCALIĆ OD ZAPOMNIENIA

..... NASZE KSIĄŻKI DAJĄ WIEDZĘ I REFLEKSJĘ

agencjaPDN
wydaawnicza

Robert Romuald Kufel

Cmentarze wyznaniowe do 1945 roku w granicach województwa lubuskiego

Tom XXI

Powiat nowosolski
Gminy Kolsko, Siedlisko,
Bytom Odrzański i Nowe Miasteczko

Agencja Wydawnicza „PDN”
Zielona Góra 2026

Wstęp

Każda wojna jest okrutna i zbrodnicza. W pamięci historii szczególnie piętno zła kodcisnęła II wojna światowa. Nie tylko pochłonęła ponad 60 milionów ofiar, ale wielu ludzi pozbawiła rodzin, domów i ojczyzn. Spowodowała migrację na nie-spotykaną skalę. Wojenna i powojenna „wymiana” była okupiona wielką krzywdą i niesprawiedliwością narodów (np. Niemcy, Polacy), bo jeśli ludziom udało się uciec, to pozostawione przez nich mienie – np. domy, kościoły i cmentarze – zdane były na łaskę i miłosierdzie nowych właścicieli, którym po wojnie te pojęcia były obce.

W 1945 roku Niemcy, opuszczając obszary dzisiejszej Polski, pozostawili swoje cmentarze bez opieki. W ramach prowadzonej państwowej „polityki odniemczania” zostały zniszczone i zdewastowane. Pozostawione bez prawnej opieki, narażone na niszczące oddziaływanie sił natury oraz grabieżczą działalność okolicznych społeczeństw traciły swój pierwotny wygląd. W latach osiemdziesiątych i w następnych dekadach XX wieku, zwłaszcza w miastach, były likwidowane i zamieniane w parki, skwery i place zabaw. Tereny pocmentarne przeznaczano pod zabudowę przemysłową i mieszkalną. Z czasem całkowicie zniknęły z krajobrazu lub pozostały po nich ślady na starych mapach, a w terenie nieliczne fragmenty rozbitych nagrobków, ogrodzeń i wybujała roślinność. O istnieniu cmentarza dziś może świadczyć samotny krzyż, tabliczka informacyjna lub wypalony znicz, który ktoś wcześniej postawił i zapalił na bezimiennym grobowym kamieniu.

Obecny tom został poświęcony cmentarzom, które do zakończenia II wojny światowej funkcjonowały w powiecie nowosolskim (Neusalz) w gminach: Bytom Odrzański (Beuthen an der Oder), Kolsko (Kolzig), Nowe Miasteczko (Neustädte) i Siedlisko (Carolath).

Jak w poprzednich tomach, tak i w tej publikacji uwzględniono tylko te miejsca pochówków, po których do dziś pozostały choćby fragmenty, np.: krzyże, mogiły, nagrobki, grobowce, pomniki, ogrodzenia. Pominęto cmentarze całkowicie zniszczone, po których poza drzewostanem i krzewami nie zachowały się żadne ślady materialne.

W omawianym tomie wyszczególniono 41 cmentarzy, z których 13 znajduje się wewnątrz w kryptach i wokół kościołów: Bielawy (Bielawe, Lindenkrantz), Borów Polski (Windisch Borau), Borów Wielki (Grossenborau), dwa w Bytomiu Odrzańskim (Beuthen an der Oder), Gołuszyn (Lindau), Konotop (Kontopp), Kolsko (Kolzig), Miłaków (Milkau), dwa w Nowym Miasteczku (Neustädte), Popęszyce (Poppschütz) i Siedlisko (Carolath), dziewięć przystosowano do współczesnych pochówków: przy-

kościelny Bielawy (Bielawe, Lindenkrantz), Borów Wielki (Grossenborau), Bytom Odrzański (Beuthen an der Oder), Konotop (Kontopp), Kolsko (Kolzig), Miłaków (Milkau), Nowe Miasteczko (Neustädtel), Popęszyce (Poppschütz) i Siedlisko (Carolath), a trzy są wyodrębnionymi miejscami pochówków rodowych: Konotop (Kontopp) i dwa w Siedlisku (Carolath). Pozostałe zostały zniszczone i rozplantowane.

Trzeba pamiętać, że przedwojenne cmentarze, a szczególnie nagrobki, ulegną nie tylko całkowitemu zapomnieniu, lecz także znikną na zawsze z przestrzeni kulturowej z powodu braku opieki zarówno ze strony odpowiednich służb, jak i miejscowej ludności (poza tymi, które są wpisane do rejestru zabytków).

Konieczne jest jednak ich zabezpieczenie, oznakowanie i upamiętnienie, np. za pomocą głazów, krzyży czy tablic pamiątkowych, zanim oddziałają na nie przemożne siły natury.

GMINA KOLSKO

Kolsko (*Kolzig*)

Cmentarz przykościelny

O becny katolicki kościół parafialny pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela w Kolsku zbudowano w latach 1706-1707 na miejscu wcześniejszej świątyni, zniszczonej w czasie wojny trzydziestoletniej (1618-1648). Fundatorem świątyni był baron Johann von Müllenau. Po pożarze w 1764 wzniesiono nowy kościół, który konsekrowano w 1767 roku. W latach 1810-1815 miał miejsce poważny remont, w czasie którego wymieniono więźbę dachową i dostawiono wieżę z ośmioboczną przeszkloną nastawą, zwieńczoną hełmem. Obiekt jest barokową budowlą salową z wieżą od strony północnej, nakrytą dachami: trój- i czterosпадowym. We wnętrzu znajdują się sklepienia: kolebkowe i żaglaste. Do oryginalnego wyposażenia z XVIII wieku należą: ołtarz główny z rzeźbą chrztu Chrystusa, ołtarze boczne, ambonę, konfesjonał i organy. Wokół kościoła funkcjonował cmentarz, ale teren rozplantowano. Zachowało się kilka płyt epitafijnych, które ułożono rzędowo przy ogrodzeniu. Na uwagę zasługuje grób z żeliwnym krzyżem ks. Franza Peuckera (*8.12.1761, †10.10.1838).

Kirchhof

Die heutige katholische Pfarrkirche zur Geburt des Heiligen Johannes des Täuflers in Kolsko (*Kolzig*) wurde in den Jahren 1706-1707 an der Stelle einer früheren Kirche errichtet, die im Dreißigjährigen Krieg (1618-1648) zerstört wurde. Der Stifter der Kirche war Baron Johann von Müllenau. Nach dem Brand im Jahre 1764 wurde eine neue Kirche errichtet und 1767 geweiht. In den Jahren 1810-1815 erfolgte eine umfassende Renovierung, bei der der Dachstuhl ausgewechselt und ein Turm mit einem achteckigen verglasten und von einem Helm gekrönten Anbau hinzugefügt wurde. Das Gebäude ist ein barockes Hallengebäude mit einem Turm an der Nordseite, das mit dreifach geneigten und abgewalmten Dächern bedeckt ist. Im Innenraum gibt es Tonnengewölbe und Kuppelgewölbe. Zur originalen Ausstattung aus dem 18. Jh. gehören: der Hauptaltar mit der Skulptur der Taufe Christi, Seitenaltäre, Kanzel, Beichtstuhl und Orgel. Rund um die Kirche befand sich ein Friedhof (derzeit eingeebnet). Es sind einige Epitaphplatten erhalten geblieben, die sich in Reihen entlang des Zauns angeordnet befinden. Besonders hervorzuheben ist das Grab mit gusseisernem Kreuz für Priester Franz Peucker (*8.12.1761, †10.10.1838).

Fot. Krzysztof Garbacz

Kolsko (*Kolzig*)

Cmentarz wiejski, komunalny

W II połowie XIX wieku założono cmentarz katolicki w otoczeniu pól i torów kolejowych. Rozplanowano go na rzucie prostokąta o powierzchni około 0,50 ha. Całość ogrodzono murem z biało-czerwonej cegły oraz zakończono metalową bramą główną i bramką wejściową, które osadzono na ceglanych słupach. W celu pozyskania miejsca na powojenne pochówki z czasem usunięto niemieckie nagrobki i rozplantowano dawne mogiły. Obecnie na cmentarzu komunalnym w Kolsku zachowało się kilka powtórnie wykorzystanych obramowań oraz kilka nagrobków z piaskowca i marblitu, np. Augusty Bartsch †1913, Augusty Schach z domu Adam †1919, Paula Bartscha †1928, Martina Michhalskiego †1929 i Ursuli Leschnik †1938.

Ländlicher Gemeindefriedhof

In der zweiten Hälfte des 19. Jh. wurde hier in der Nähe von Feldern und Bahngleisen ein katholischer Friedhof angelegt, dessen Form einem rechteckigen Grundriss mit einer Fläche von etwa 0,5 ha entspricht. Das gesamte Gelände war von einer Mauer aus weißen und roten Ziegelsteinen umgeben und schloss mit einem metallenen Haupttor und einem auf Ziegelpfeilern montierten Eingangstor ab. Um Platz für Nachkriegsbestattungen zu schaffen, wurden deutsche Grabsteine entfernt und die alten Gräber eingeebnet. Heutzutage sind auf dem Gemeindefriedhof in Kolsko (Kolzig) einige wieder verwendete Grabrahmen und Grabsteine aus Sandstein und Marblit erhalten wie z.B. für Augusta Bartsch †1913, Augusta Schach, geb. Adam †1919, Paul Bartsch †1928, Martin Michhalski †1929 und Ursula Leschnik †1938.

Konotop (*Kontopp*)

Cmentarz przykościelny

Katolicki kościół filialny pw. św. Anny powstał w połowie XVI wieku pod patronatem rodziny von Kottwitz. W latach 1705-1707 podwyższono nawę, dobudowano prezbiterium i postawiono dzwonnice. Kościół jest budowlą jednonawową wzniesioną na rzucie nieregularnego wieloboku z kwadratowym prezbiterium i dwiema kaplicami od strony północnej i południowej. Przy prezbiterium od północy zbudowano zakrystię, a po zachodniej stronie nawy – kruchtę z głównym wejściem. Zachowało się późnorenesansowe i barokowe wyposażenie: ołtarz, obraz Ukrzyżowanie, ambona, kamienna chrzcielnica z 1593 roku oraz empora organowa z II połowy XVIII wieku. W nawie i kaplicy południowej znajdują się epitafia z XVI i początku XVIII stulecia upamiętniające rodziny: Kottwitzów, Dyherrnów i Kalckreuthów. Na terenie wokół kościoła zachowało się kilka pochówków powojennych oraz wcześniejszych, np. marmurowa tablica w ścianie ogrodzenia: Bertha Emilie Ida Klattner *27.01.1853, †13.06.1862. Na szczególną uwagę zasługuje bezimienny ażurowy krzyż wykonany z żeliwa, pomalowany czarną farbą. Do częściowego ogrodzenia terenu przykościelnego po wojnie wykorzystano żeliwne płotki, które wcześniej okalały kwatery grobowe.

Kirchhof

Die katholische St. Anna-Filialkirche entstand Mitte des 16. Jh. unter dem Patronat der Familie von Kottwitz. In den Jahren 1705-1707 wurde das Kirchenschiff erhöht, der Altarraum angebaut und ein Glockenturm errichtet. Die Kirche ist ein einschiffiges Gebäude auf dem Grundriss eines unregelmäßigen Polygons, mit quadratischem Altarraum und zwei Kapellen an der Nord- und Südseite. An der Nordseite neben dem Altarraum wurde eine Sakristei errichtet und an der Westseite des Kirchenschiffs eine Vorhalle mit dem Haupteingang. Die Ausstattung der Spätrenaissance und des Barocks sind erhalten geblieben, nämlich der Altar, das Gemälde der Kreuzigung, die Kanzel, steinernes Taufbecken von 1593 und die Orgelempore aus der zweiten Hälfte des 18. Jh. Im Kirchenschiff und in der Südkapelle befinden sich Epitaphe aus dem 16. und Anfang des 18. Jh. zum Gedenken an Familien von Kottwitz, Dyherrn und Kalckreuth. Auf dem Gelände um die Kirche sind einige Gräber aus der Nachkriegszeit und der Zeit davor erhalten geblieben, beispielsweise eine Marmortafel an der Zaunmauer für Bertha Emilie Ida Klattner *7.01.1853, †13.06.1862. Bemerkenswert ist ein namenloses durchbrochenes, schwarz gestrichenes Kreuz aus Gusseisen. Nach dem Krieg wurden gusseiserne Zäune, die zuvor die Gräber umgaben, verwendet, um einen Teil des Kirchengeländes einzuzäunen.

Konotop (*Kontopp*)

Cmentarz rodowy

Na skraju parku w stylu angielskim, w pobliżu dawnej fosy i zabudowy pałacowej znajduje się neoklasycystyczne mauzoleum zbudowane na rzucie prostokąta po 1845 roku przez rodzinę Förster. W jego wnętrzu zachowały się pozostałości kolumnady oraz nisze grobowe na 10 pochówków. Po 1945 roku poszczególne grobowce otwarto, rozbito i okradziono. Obiekt jest bardzo zdewastowany i zaśmiecony. Nosi ślady sztucznie wzniesionych podpałen.

Familienfriedhof

Am Rande eines im englischen Stil angelegten Parks, in der Nähe des ehemaligen Grabens und der Schlossanlage befindet sich ein neuklassizistisches Mausoleum, das auf einem rechteckigen Grundriss nach 1845 von der Familie Förster erbaut wurde. In seinem Inneren sind die Überreste einer Kolonnade sowie Grabnischen für 10 Bestattungen erhalten geblieben. Nach 1945 wurden einzelne Gräfte geöffnet, zerschlagen und geplündert. Die Stätte ist stark verwüstet, mit viel Müll übersät und weist Spuren von Brandstiftung auf.

Uście (*Neu Tepperbuden*)

Cmentarz wiejski

Cmentarz ewangelicki z II połowy XIX wieku położony w miejscowości na wysokim wzniesieniu. Rozplanowany owalnie w granicy wzniesienia o powierzchni trudnej do ustalenia. Cmentarz po 1945 roku został zdewastowany i zniszczony. Zachowało się kilka obramowań i podstaw pod tablice oraz nagrobków, np. Paula Fröhlicha (†1942). Obecnie cmentarz jest prawie niedostępny i zarośnięty licznie występującymi dzikimi krzewami i gęstym poszytem. Teren ulega degradacji z powodu częściowego osuwania się gruntu.

Ländlicher Friedhof

Evangelerischer Friedhof aus der zweiten Hälfte des 19. Jh., in diesem Dorf auf einem hohen Hügel angelegt, oval innerhalb der Hügelgrenzen geplant. Seine Fläche ist schwer zu bestimmen. Nach 1945 verwüstet und zerstört. Erhalten blieben einige Grabränder und Sockel für Gedenktafeln sowie auch manche Grabsteine wie z.B. für Paul Fröhlich (†1942). Derzeit ist der Friedhof fast unzugänglich und von üppigem Wildgestrüpp und dichtem Unterholz überwuchert. Das Gebiet ist durch teilweise Abtragung des Bodens bedroht.

GMINA SIEDLIKO

Bielawy (*Bielawe, Lindenkrantz*)

Cmentarz przykościelny

Kościół filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa jako zbór protestancki zbudowano w 1767 roku, nadając mu konstrukcję szachulcową, którą gruntownie odremontowano w roku 1933. Obiekt rozplanowano na rzucie prostokąta z zakrystią od wschodu i wieżą od zachodu. Wieża była pokryta falistym dachem namiotowym i zwieńczona barokowym hełmem z latarnią. Nad zbozem spoczął dach czterospadowy. Wewnątrz wzdłuż ścian były drewniane empory wsparte na słupach. Kościół doszczętnie spłonął 26 maja 1996 roku. Po pożarze na jego ruinach powstała nowa świątynia z trójboczną absydą i wieżą. Wraz z powstaniem bielawskiego zboru od jego strony północnej założono cmentarz, który obecnie służy miejscowej ludności. Niewiele zachowało się z czasu do II wojny światowej. Są to pojedyncze fundamenty z cegły i kamienia. Jedynie stoi pomnik poświęcony zmarłym żołnierzom, których następujące nazwiska wykuto w piaskowcu: Johann Friedrich Ernst Vierecker, Wilhelm Tepper, Paul Pasiciel, Michael Jentzke, Ignatz Zygmuntowski i Joseph Lebende.

Kirchhof

Die Filialkirche des Heiligsten Herzens Jesu wurde 1767 als eine evangelische Kirche in Fachwerkbauweise errichtet und dann 1933 gründlich renoviert. Das Gebäude war auf einem rechteckigen Grundriss geplant, mit einer Sakristei im Osten und einem Turm im Westen. Der Turm war mit einem wellenförmigen Zeltdach bedeckt und von einer barocken Kuppel mit einer Laterne gekrönt, degegen die Kirche mit einem Walmdach. Im Inneren befanden sich entlang der Wände hölzerne, von Säulen getragene Emporen. Am 26. Mai 1996 brannte die Kirche vollständig nieder. Auf den Ruinen der abgebrannten Kirche wurde eine neue mit einer dreiseitigen Apsis und einem Turm errichtet. Nachdem die Kirche in Bielawy (*Bielawe, Lindenkreuz*) entstanden war, wurde auf ihrer Nordseite ein Friedhof angelegt, der heute der lokalen Bevölkerung dient. Aus der Zeit vor dem Zweiten Weltkrieg ist nur ganz wenig erhalten geblieben. Es handelt sich um einzelne Teile der Fundamente aus Ziegel und Stein. Es steht nur ein den gefallen Soldaten gewidmete Denkmal mit folgenden Namen: Johann Friedrich Ernst Vierecker, Wilhelm Tepper, Paul Pasiciel, Michael Jentzke, Ignatz Zygmuntowski und Joseph Lebende.

Siedlisko (*Carolath*)

Cmentarz przykościelny

O becny katolicki kościół parafialny pw. Narodzenia NMP wzniesiono jako zbór ewangelicki na początku XVII wieku z fundacji Georga von Schönaicha. Obiekt stanowi jednoprzestrzenną bryłę trójbocznie zamkniętą od wschodu, rozplanowaną na rzucie prostokąta, z zakrystią od północy i kruchtą od południa i zachodu. Całość nakrywa dach wielospadowy z czworoboczną wieżyczką. We wnętrzu znajdują się drewniane empory. Wokół świątyni był teren grzebalny, który z czasem rozplantowano. Cmentarz rozplanowano na rzucie wieloboku o powierzchni około 0,60 ha. Zachowało się kilka płyt i nagrobków, budynek bramny z fragmentem górnej kraty oraz mauzoleum księcia Heinricha von Schönaicha (†1864) czwartego księcia Carolath-Beuthen (Siedlisko-Bytom). Szczątki zmarłego przeniesiono na cmentarz komunalny, a mauzoleum przerobiono na dom przedpogrzebowy.

Kirchhof

Die heutige katholische Pfarrkirche zur Geburt der Heiligsten Jungfrau Maria wurde Anfang des 17. Jh. als evangelische Kirche dank der Stiftung von Georg Schönaich erbaut. Das Gebäude ist ein einräumiger Bau, der an drei Seiten von Osten her geschlossen ist und einen rechteckigen Grundriss aufweist, mit einer Sakristei im Norden und einer Vorhalle im Süden und Westen. Das Ganze ist mit einem mehrfach geneigten Dach mit einem vierseitigen, kleinen Turm gedeckt. Im Inneren befinden sich hölzerne Emporen. Rund um die Kirche gab es ein Gräberfeld, das im Laufe der Zeit planiert worden ist. Der auf einem polygonalen Grundriss angelegte Friedhof umfasste eine Fläche von etwa 0,60 ha. Es sind mehrere Grabplatten und Grabsteine, ein Torgebäude mit einem Fragment des oberen Gitters und das Mausoleum, gewidmet dem Fürst Heinrich von Schönaich (†1864), dem vierten Fürst von Carolath-Beuthen (Siedlisko-Bytom) erhalten geblieben. Die sterblichen Überreste des Verstorbenen sind auf den städtischen Friedhof überführt worden und das Mausoleum wurde in ein Bestattungshaus umgewandelt.

Bytom Odrzański (*Beuthen an der Oder*)

Cmentarz katolicki przykościelny

Jednonawowy, kamiennie-ceglany kościół parafialny pw. św. Hieronima zbudowano w XIV wieku na miejscu wcześniejszej świątyni romańskiej. W XV wieku od zachodu dostawiono kwadratową wieżę z cegły, którą pomiędzy 1608 a 1611 rokiem podwyższono, dodając baniasty hełm z latarnią. W latach 1540-1654 kościół należał do protestantów, którzy dokonali szeregu zmian w jego bryle. Na przykład w latach 1584-1586 poszerzyli i podwyższyli prezbiterium, dobudowując zakrystię i dwie kaplice, ufundowane przez rodziny von Braun i von Schönaich. Kościół nakryto dachem trójspadowym. W 1822 roku odremontowano wieżę, na której zawieszony trzy dzwony. W takim stanie kościół przetrwał do końca XIX wieku, kiedy barokowy hełm wieży zastąpiono pokryciem namiotowym. Do świątyni od północy przylegają kruchty z kłatkami schodowymi, a od południa zakrystia i kaplica z kryptą. Zakrystię i kaplicę zamykają sklepienia krzyżowe. Zachowane wyposażenie kościoła pochodzi z XVII i XVIII wieku. Na uwagę zasługują renesansowe płyty nagrobne m.in. Georga i Anny von Braun, autorstwa C. Bergera z Legnicy. Przy kościele funkcjonował cmentarz. W 1830 roku na podstawie decyzji regencji legnickiej zamknięto cmentarz przykościelny, z czasem plantując jego teren.

Katholischer Kirchhof

Die aus Stein und Ziegeln gebaute, einschiffige St. Hieronymus-Pfarrkirche entstand im 14. Jh. an der Stelle einer früheren romanischen Kirche. Im 15. Jh. wurde im Westen ein quadratischer Ziegturm angebaut und zwischen 1608 und 1611 erhöht, indem ein bauchiger Helm mit einer Laterne hinzugefügt war. 1540-1654 gehörte die Kirche den Protestanten, die eine Reihe von baulichen Veränderungen im Baukörper der Kirche vornahmen. Beispielsweise ließen sie das Presbyterium erweitern und erhöhen wie auch die Sakristei und zwei Kapellen, deren Stifter Familien von Braun und von Schönaich waren, anbauen. Die Kirche war mit einem dreifach geneigten Dach bedeckt. 1822 hatte man den Turm renoviert und drei Glocken gehängt. In diesem Zustand blieb die Kirche bis Ende des 19. Jh., d.h. bis der barocke Turmhelm durch ein Zeltdach ersetzt wurde. An die Kirche grenzen im Norden Vorhallen mit Treppenaufgängen, im Süden eine Sakristei und eine Kapelle mit Krypta. Die Sakristei und die Kapelle sind mit Kreuzgewölben verschlossen. Die erhaltene Ausstattung der Kirche stammt aus dem 17. und 18. Jh. Bemerkenswert sind Renaissance-Grabplatten u.a. für Georg und Anna von Braun, geschafften von C. Berger aus Liegnitz. Bei der Kirche befand sich ein Friedhof. 1830 wurde der Friedhof auf Beschluss der Regenschaft Liegnitz geschlossen und im Laufe der Zeit wurde das Kirchhofsgelände geerntet.

Królikowice (*Krolkwitz, Weissfurt*)

Cmentarz wiejski

Cmentarz ewangelicki z II połowy XIX wieku został położony za miejscowością w pewnym oddaleniu od zabudowań, po prawej stronie drogi do Nowego Miasteczka. Rozplanowano go na rzucie czworoboku o powierzchni około 0,80 ha i obsadzono drzewami po obrzeżach z aleją lipową na osi. Po wysiedleniu Niemców został opuszczony, a z czasem zniszczony i zdewastowany. Obecnie na jego terenie głównie rośnie trawa. Zachowało się mauzoleum rodziny von Faber z końca XIX wieku, obramowania grobów i fragmenty rozbitych nagrobków, np. Wilhelma Obsta.

Ländlicher Friedhof

Evang. Friedhof aus der zweiten Hälfte des 19. Jh., außerhalb des Dorfes, aber nicht weit von den Gebäuden, auf der rechten Seite der nach Nowe Miasteczko (Neustädtel) führenden Straße gelegen. Auf dem Grundriss eines Vierecks angelegt, etwa 0,80 ha groß. An seinen Rändern wurden Bäume gepflanzt und auf der Achse verlief eine Lindenallee. Nach der Vertreibung der Deutschen verlassen und im Laufe der Zeit verwüstet. Derzeit ist sein Gelände größtenteils mit Gras bedeckt. Erhalten geblieben sind Mausoleum der Familie von Faber aus dem späten 19. Jh., Grabeinfassungen und Bruchteile von Grabsteinen, z.B. für Wilhelm Obst.

GMINA NOWE MIASTECZKO

Borów Polski (*Windisch Borau*)

Cmentarz przykościelny

Kościół filialny pw. św. Klemensa zbudowano w 1414 roku dzięki fundacji rodziny von Rechenbergów. W latach 1559-1629 służył protestantom, po czym powrócił do katolików. Był kilkakrotnie przebudowywany, a w XIX wieku zmieniono układ i kształt okien. Jest niewielką budowlą jednonawową z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Od północy posiada zakrystię i kaplicę, a od zachodu wieżę, oszalowaną deskami w XVIII wieku. Wieża jest zakończona hełmem namiotowym. Wnętrze nawy i prezbiterium nakrywa drewniany strop kolebkowy, kaplicę strop deskowy, a kruchtę i zakrystię sklepienie kolebkowe. Wokół świątyni jest cmentarz częściowo otoczony kamiennym murem o powierzchni około 0,40 ha. W części północnej są ruiny barokowej kaplicy św. Anny z płytą nagrobną Anny von Rechenberg (†1530).

Kirchhof

Die St. Clement-Filialkirche wurde 1414 dank der Stiftung der Familie von Rechenberg erbaut. In den Jahren 1559-1629 diente sie den Protestanten und danach kam sie an die Katholiken wieder zurück. Sie wurde mehrmals umgebaut und im 19. Jh. wurden ihre Anordnung und die Form der Fenster geändert. Die Kirche ist ein kleines einschiffiges Bauwerk mit dreiseitig geschlossenem Presbyterium. Im Norden gibt es eine Sakristei und eine Kapelle. Im Westen befindet sich ein mit Brettern verkleideter Turm aus dem 18. Jh. mit einem zeltförmigen Helm. Das Innere des Kirchenschiffs und des Altarraums ist mit einer hölzernen Decke überspannt, die Kapelle mit einer Brettdecke und die Vorhalle und die Sakristei mit einem Tonnengewölbe. Um die Kirche herum gibt es einen etwa 0,40 ha umfassenden Friedhof, umgeben von einer Steinmauer. Im Nordteil ist die Ruine der barocken St. Anna-Kapelle mit einer Grabplatte für Anna von Rechenberg (†1530) erhalten geblieben.

Gołaszyn (*Lindau*)

Cmentarz przykościelny

Kościół filialny pw. św. Marcina zbudowano w II połowie XIV wieku z kamienia polnego. Powstał w dwóch etapach: jako pierwsze wzniesiono prostokątne prezbiterium z kamienia i cegły, a w drugim etapie dostawiono nawę z drugim wejściem i kruchtą. W XVI wieku kościół przebudowano i w 1728 roku wyremontowano. Od zachodu wzniesiono wieżę, od północy zakrystię, a od południa dwie kruchty: wschodnią (1728) i zachodnią (1878). Całość nakryto dachami w kształcie dwu- i wielospadowym. Wieżę, którą podwyższono w 1878 roku, rozplanowano na rzucie kwadratu z ostrołukowym hełmem na zwieńczeniu. Prezbiterium zamknięto sklepieniem sieciowym, zakrystię kolebkowym a nawę drewnianym stropem z barokową polichromią z połowy XVIII wieku. We wnętrzu zachował się barokowy ołtarz główny, XVIII-wieczna chrzcielnica i ambona oraz XIX-wieczne organy. Kościół otacza kamienny mur wyznaczający teren dawnego cmentarza o powierzchni około 0,60 ha, który z czasem rozplantowano. Przy murze znajduje kaplica grobowa, a przy niej kilka nagrobków, np. Clary Schulz (†10.2.1941).

Kirchhof

Die St. Martin- Filialkirche wurde in der zweiten Hälfte des 16. Jh. aus Feldsteinen gebaut. Das Gebäude entstand in zwei Bauphasen. Zuerst wurde rechteckiger Altarraum aus Stein und Ziegeln errichtet und in der zweiten Bauphase kamen das Kirchenschiff mit einem zweiten Eingang und eine Vorhalle hinzu. Im 16. Jh. wurde die Kirche umgebaut und 1728 renoviert. Auf der Westseite wurde ein Turm, auf der Nordseite eine Sakristei und auf der Südseite zwei Vorhallen errichtet: eine östliche (1728) und eine westliche (1878). Das gesamte Gebäude war mit Sattel- und abgewalmten Dächern bedeckt. Der 1878 erhöhte Turm hat einen quadratischen Grundriss und einen spitzbogigen Helm an seiner Spitze. Das Presbyterium ist mit einem Netzgewölbe versehen, die Sakristei mit einem Tonnengewölbe, dagegen das Kirchenschiff bekam eine Holzdecke mit barocker Polychromie von Mitte des 18. Jh. Im Inneren sind der barocke Hauptaltar, das Taufbecken von Mitte des 18. Jh., die Kanzel und die Orgel aus dem 19. Jh. erhalten geblieben. Die Kirche ist von einer Steinmauer umgeben, die das Gelände des ehemaligen, etwa 0,60 ha umfassenden Friedhofs abgrenzt. Im Laufe der Zeit wurde das Gelände geebnet. An der Mauer befinden sich eine Grabkapelle und daneben ein paar Grabsteine z.B. der für Klara Schulz (†10.2.1941).

Nowe Miasteczko (*Neustädte*)

Cmentarz katolicki przykościelny

Pierwsza wzmianka o miejscowej świątyni wykonanej z drewna pochodzi z 1305 roku. Obecny kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny wzniesiono w XIV wieku z kamienia polnego. W XV wieku nawę i prezbiterium pokryto sklepieniami, a od południa zbudowano emporę. W XVI wieku wzniesiono nową nawę z cylindryczną przybudówką mieszczącą klatkę schodową. W tym czasie zakończono także prace na wieży, którą ozdobiono attyką w stylu renesansowym. W latach 1540-1652 kościół należał do protestantów. Po powrocie do katolików obiekt otrzymał nowy dach i bogate wyposażenie barokowe. W 1824 roku dobudowano kruchtę do zachodniej elewacji. Kościół jest dwunawową budowlą z wydzielonym prezbiterium, nakrytą dwuspadowymi dachami. W barokowym wnętrzu wyróżnia się późnogotycki tryptyk z 1510 roku, przeniesiony z Gołaszyna, osiemnastowieczne organy, neogotyckie ławki i ambona z połowy XIX wieku. Cmentarz, który dawniej otaczał kościół, z czasem rozplantowano. Na zewnętrznej ścianie świątyni zachowała się płyta nagrobna Christopha Gabriela (†1711). W 2011 roku podczas przygotowywania terenu pod przykościelny parking odkryto grobowiec ze szczątkami ks. Carla Bleia, który w latach 1804-1826 był proboszczem w Nowym Miasteczku.

Katholischer Kirchhof

Die erste Erwähnung einer örtlichen Holzkirche datiert aus dem Jahr 1305. Die heutige St. Maria Magdalena-Kirche wurde im 14. Jh. aus Feldsteinen erbaut. Im 15. Jh. waren das Kirchenschiff und das Presbyterium mit Gewölben überdacht und auf der Südseite wurde eine Empore errichtet. Im 16. Jh. wurde ein neues Kirchenschiff mit einem zylindrischen Anbau mit Treppenhaus errichtet. Zu dieser Zeit endeten auch die Arbeiten am Turm, der mit einer Attika im Renaissancestil verziert wurde. 1540-1652 gehörte die Kirche den Protestanten. Nach der Rückgabe an die Katholiken erhielt das Gebäude ein neues Dach und eine prächtige barocke Ausstattung. 1824 wurde an der Westfassade eine Vorhalle angebaut. Die Kirche ist ein zweischiffiges Gebäude mit separatem Altarraum, der mit Satteldächern gedeckt ist. Im barocken Inneren der Kirche sind ein spätgotisches Triptychon von 1510, das aus Gołaszyn (Lindau) verlegt wurde, eine Orgel aus dem 18. Jh., neugotische Kirchenbänke und eine Kanzel von Mitte des 19. Jh. hervorzuheben. Der Friedhof, der früher die Kirche umgab, wurde im Laufe der Zeit eingeebnet. An der Außenwand der Kirche befindet sich eine erhaltene Grabplatte für Christoph Gabriel (†1711). Im Jahre 2011 wurde ein Grab mit sterblichen Überresten des Priesters Carl Blei entdeckt, der von 1804 bis 1826 Pfarrer in Nowe Miasteczko (Neustädte) war.

Fot. Krzysztof Garbacz

Spis treści

Wstęp	5
Gmina Kolsko	
Kolsko (<i>Kolzig</i>)	9
Konotop (<i>Kontopp</i>)	29
Lipka (<i>Lipke</i>)	60
Mesze (<i>Mesche</i>)	62
Uście (<i>Neu Tepperbuden</i>)	64
Gmina Siedlisko	
Bielawy (<i>Bielawe, Lindenkrantz</i>)	90
Borowiec (<i>Hohenborau</i>)	92
Siedlisko (<i>Carolath</i>)	98
Gmina Bytom Odrzański	
Bonów (<i>Baunau</i>)	132
Bycz (<i>Beitsch, Hangwalde</i>)	151
Bytom Odrzański (<i>Beuthen an der Oder</i>)	156
Królikowice (<i>Krolkwitz, Weissfurt</i>)	186
Małaszowice (<i>Malschwitz, Wiesenberge</i>)	195
Wierzbnice (<i>Gross Würbitz</i>)	213
Gmina Nowe Miasteczko	
Borów Polski (<i>Windisch Borau</i>)	225
Borów Wielki (<i>Grossenborau</i>)	231
Gołaszyn (<i>Lindau</i>)	258
Konin (<i>Kuhnau</i>)	264
Miłaków (<i>Milkau</i>)	269
Nieciecz (<i>Nettschütz</i>)	271
Nowe Miasteczko (<i>Neustädtel</i>)	290
Popęszyce (<i>Poppschütz</i>).....	302
Rejów (<i>Rehlau</i>).....	308
Szyba (<i>Scheibau</i>).....	313
Ważniejsza literatura	317

TO JEST FRAGMENT KSIĄŻKI
WYDANEJ NAKŁADEM

AGENCJI WYDAWNICZEJ

Z CAŁĄ NASZĄ OFERTĄ WYDAWNICZĄ MOŻNA
ZAPOZNAĆ SIĘ NA STRONIE:

agencjawydawniczapdn.pl

.....

..... OPOWIADAMY O HISTORII MIEJSC, RZECZY I LUDZI

..... DOKUMENTUJEMY, BY OCALIĆ OD ZAPOMNIENIA

..... NASZE KSIĄŻKI DAJĄ WIEDZĘ I REFLEKSJĘ

agencjaPDN
wydawnicza